

مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن

مؤلف

سهیلا سردار

زیربستان

۱۳۹۶

www.ketab.ir

سرشناسه : سردار، سهیلا، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور : مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن/مؤلف سهیلا سردار.
مشخصات نشر : تهران : آیندگان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری : ۱۰۶ ص.
شابک : 978-600-398-009-9
وضعیت فهرست نویسی : فیفا
موضوع : مدیریت (اسلام)
رده بندی کنگره : ۵۲۰/۱۳۹۴۶۷/۲۳۰۵۲
رده بندی دیویی : ۶۵۸/۳۹۷
شماره کتابشناسی ملی : ۴۰۹۴۷ ۲

مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن

مؤلف: سهیلا سردار

ناشر: آیندگان

چاپ: اول - ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۸-۰۰۹-۹

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر گاه تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار.....	۸
مقدمه.....	۱۱
بخش اول: کلیات مدیریت اسلامی.....	۱۳
فصل اول: ضرورت شناخت انسان.....	۱۵
مقدمه.....	۱۵
۱-۱ جایگاه انسان در دین غیر اسلام.....	۱۶
۲-۱ جایگاه انسان در اسلام.....	۱۷
۱-۲ ارزش‌ها در انسان.....	۱۷
۲-۲ ضد ارزش‌ها در انسان.....	۲۱
فصل دوم: منابع تحقیق در مدیریت اسلامی.....	۲۳
الف- قرآن.....	۲۳
ب- احادیث ذیل آیات.....	۲۳
ت- سیره نظری و عملی معصومین(ع).....	۲۳
ث- تفاسیر معتبر.....	۲۴
ج- معجم‌های قرآن و احادیث.....	۲۴
فصل سوم: مدیریت چیست؟.....	۲۵
تعریف مدیریت.....	۲۵
فصل چهارم: تعریف و تعبیر مدیریت اسلامی.....	۳۰
۱-۴ رابطه دین با علم.....	۳۱
۲-۴ رابطه مدیریت با اسلام.....	۳۳۳

۳-۴	وجه تمایز مدیریت اسلامی از دیگر نظام‌ها	۳۷
۴-۴	لزوم آگاهی از مدیریت اسلامی	۳۸
۵-۴	زمینه‌های اصلاح در مدیریت اسلامی	۳۹
۴۳	بخش دوم: وظایف مدیریت در چارچوب اسلام	
۴۵	فصل پنجم: برنامه‌ریزی	۴۵
۴۵	مقدمه	۴۵
۴۶	۱-۵ تعریف و اهمیت برنامه‌ریزی	۴۶
۴۸	۲-۸ مراحل برنامه‌ریزی	۴۸
۵۱	فصل ششم: تصمیم‌گیری	۵۱
۵۱	مقدمه	۵۱
۵۲	۱-۶ اهمیت و معیار تصمیم‌گیری	۵۲
۴۹	۲-۶ مراحل تصمیم‌گیری	۴۹
۴۹	۳-۶ نقش مسورت در تصمیم‌گیری	۴۹
۵۴	۴-۶ موانع مؤثر در تصمیم‌گیری	۵۴
۵۷	فصل هفتم: سازماندهی	۵۷
۵۷	مقدمه	۵۷
۵۹	۱-۷ تعریف و اهمیت سازماندهی	۵۹
۶۰	۲-۷ ساختار تشکیلاتی در صدر اسلام	۶۰
۶۰	۱-۲-۷ وزارت اقتصاد و دارایی	۶۰
۶۱	۲-۲-۷ وزارت بازرگانی و صنعت	۶۱
۶۱	۳-۲-۷ وزارت دادگستری	۶۱
۶۲	۴-۲-۷ دادگاه تجدید نظر	۶۲
۶۲	۵-۲-۷ ستاد امر به معروف و نهی از منکر	۶۲
۶۳	۶-۲-۷ نیروی انتظامی	۶۳
۶۴	۷-۲-۷ وزارت دفاع	۶۴
۶۴	۸-۲-۷ وزارت پست	۶۴
۶۵	۹-۲-۷ کمیته امداد - بهزیستی	۶۵
۶۵	۱۰-۲-۷ خزانه داری - سازمان ثبت اسناد و املاک	۶۵

فصل هشتم: هدایت و رهبری.....	۶۷
مقدمه.....	۶۷
۱-۸ مهارت‌های مورد نیاز رهبری.....	۶۸
۲-۸ سبک‌های رهبری.....	۷۰
۳-۸ خصوصیات مورد انتظار رهبری.....	۶۳
فصل نهم: نظارت و کنترل.....	۷۵
مقدمه.....	۷۵
۱-۹ تعریف و اهمیت کنترل.....	۷۵
۲-۹ مراحل کنترل.....	۷۸
۳-۹ انواع کنترل.....	۶۹
۴-۹ دوره‌های نظارت و کنترل.....	۶۹
۵-۹ خصوصیات نظارت و کنترل مؤثر.....	۸۲
بخش سوم: اصول مدیریت: ارلامی و الگوهای آن.....	۸۳
اصل اول - عدم خدمت به خدا و رسول.....	۸۳
• اطاعت پیامبر از خدا.....	۸۴
• اطاعت مؤمنان از پیامبر خدا.....	۸۵
اصل دوم- آخرت گرایی.....	۸۸
اصل سوم- وحدت و هماهنگی.....	۷۹
اصل چهارم- اعمال مدیریت بر اساس اختیار.....	۸۰
اصل پنجم: اعمال مدیریت بر اساس بصیرت نیرو.....	۸۱
بخش چهارم: رفتار مدیر در مدیریت اسلامی.....	۹۵
بیاناتی از امیر المؤمنین علی (ع) برای مدیران.....	۹۵
ویژگی‌های مدیر در اسلام.....	۱۰۱
ویژگی‌های شخصیتی و فردی.....	۱۰۱
منابع و مآخذ.....	۱۰۶

پیشگفتار

«مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن» یکی از دروس پایه رشته مدیریت صنعتی، بازرگانی و دولتی در مقطع کارشناسی می‌باشد که در ترم اول به دانشجویان ارائه می‌گردد. مدیریت اسلامی از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و بررسی دقیق و همه‌جانبه آن به دلیل گستردگی ابعاد و ماهیت آن، کار ساده‌ای نیست.

تاکنون کتابهای متعددی در این زمینه به رشته تحریر درآمده است و هر یک ابعاد خاصی را مورد توجه و بررسی قرار داده‌اند. از آنجایی که نگارنده سالها این درس را در دانشگاه‌های مختلف تدریس کرده، عدم وجود منبعی که مباحث «مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن» را به‌طور دقیق در فصل ارائه شده وزارت علوم را پوشش دهد را احساس و درصدد تألیف این اثر درآمد. بدین وسیله این خلاء را پر کرده و اثری باشد که مدرسین و دانشجویان کمال بهره‌رسانی از آن را ببرند. همچنین بدین وسیله دین خود را به جامعه دانشگاهی کشور ادا کرده و این اثر را به عزیزان قرار گیرد. مطالب کتاب پیش رو، مطابق سرفصل ارائه شده از سوی وزارت معارف و تحقیقات و فناوری اطلاعات می‌باشد. هیچ اثری خالی از اشکال نمی‌باشد. از انظار و پیشنهادهای شما عزیزان جهت پربارتر شدن این اثر در چاپهای بعدی استقبال می‌گردد.

سهیلا سردار

عضو هیات علمی دانشکده آراء اسلامی واحد تهران شمال

S_Sardar@iaui.tnb.ac.ir

زمستان ۱۳۹۰

مقدمه

ظهور سازمان‌های اجتماعی و گسترش روز افزون آنها یکی از خصیصه‌های بارز تمدن بشری است. به طوری که با توجه به عوامل گوناگون مکانی و زمانی و ویژگی‌ها و نیازهای خاص جامع مختلف، همه روزه انواع سازمانهای اجتماعی ظهور و گسترش می‌یابند و بر تعدادشان افزوده می‌شود. بدیهی است هر سازمان اجتماعی برای نیل به اهداف خود، به نوعی مدیریت متناسب با ساختارش نیازمند است. نا گفته نماند که درک ضرورت «اداره کردن» مربوط به روزگار امیر نیست، بلکه از دیرباز، بشر متوجه شده است که برای رسیدن به یک «هدف» لازم است سیج امکانات و رهبری آنها برای تحقق هدف اقدام کند.

باید توجه داشت که شیوه‌های رهبری و مدیریت هر جامعه، بستگی به ساخت فرهنگ و تمدن آن دارد. در قرون پیشین، خاطره تلخ دانشمندان اروپا از دادگاه‌های تفتیش عقاید^۱ و بیم از تکرار مطالعات مدرسه‌ها^۲ باعث شد تا تحلیل مبتنی بر «تجربه صرف علمی» به منزله‌ی تنها روش تحقیق قابل قبول در گرد مطرح شود. شگفت آور آنکه حتی انسان نیز در چارچوب مدل‌های تجربی به مثابه یکی از عوامل تولید نظیر ماشین و سرمایه در نظر گرفته شد. یعنی انسان سازنده‌ی ماشین، در نظام ارزشی، حدید، هم طراز مصنوع خویش و گاهی حتی پست‌تر از آن قلمداد شد. (رضاییان، ۱۳۸۴، ص ۷)

حال با توجه به برقراری نظام جمهوری اسلامی و لزوم مدیریت مجموعه‌ها و سازمانها به گونه‌ای که مغایر با دستورات شرع مقدس نباشد، بحث در مورد مدیریت اسلامی ضروری است. از این رو لازم است به جای تسلیم محض در برابر تئوریهای مدیریت پنهان غرب که بعضاً هم با مسائل و مشکلاتی هم مواجه است، بحث مدیریت اسلامی را به نحوی کاملاً جدی مطرح کنیم و مورد دقت قرار دهیم.

موضوع «مدیریت اسلامی»، از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که بررسی دقیق و همه جانبه به دلیل گستردگی ابعاد و ماهیت آن، کار آسانی نیست و این موضوع برای

1- Inquisition
2- scholastic

کسانیکه می‌خواهند در «مسند مدیریت» کار کنند جایی مهم و دشوارتر است. چرا که مدیریت از دیدگاه اسلام به عنوان «امانت الهی» مطرح می‌باشد و مدیران بایستی به عنوان «خلیفه الله» به انجام امور بپردازند. اما موضوعی که می‌تواند در این راستا مفید و یاری کننده باشد، آن جنبه «الهی بودن» انسانها است به این معنی که اگر انسان بخواهد می‌تواند جایگاه خود را تا سرنمزل مقصود و کمال واقعی ارتقاء دهد و «خداگونه شود». هرچند که انسان این اشرف مخلوقات بین دو مسیر بی‌نهایت منفی و بی‌نهایت مثبت قرار دارد و در اثر تسامح و یا تغافل ممکن است ارزشی کمتر از حیوان پیدا کند و می‌توان گفت: «سخن گفتن در «مدیریت اسلامی»، «چه آسان»، اما «عمل کردن» در «مسیر راست و راه اسلام»، «چه مشکل».

آن چیزی که «مدیریت اسلامی» را از «مدیریت غیر اسلامی» متمایز می‌سازد، جهت دهی مجموعه اهداء، مأموریت و رسالت اصلی، در چارچوب احکام اسلامی و قرب الی الله است که در مدیریت غیر اسلامی، هیچ گونه التزامی رابطه با اجرای قوانین غیر ساخته بشر وجود ندارند.

«انسان از دیدگاه اسلام» هم یک مفهوم ویژه‌ای است، چرا که انسان مخاطب مدیریت است و بدون انسان مدیریت معنا ندارد. شناخت جایگاه، ارزشها و مختصات انسانها از نظر نظام حاکم، امری اجتناب ناپذیر است. چنانچه نوع نگاه به انسان، نوع و شیوه مدیریت و رفتار با آن را تعیین می‌نماید.

این کتاب شامل چهار بخش می‌باشد:

بخش اول: کلیات مدیریت اسلامی است که شامل چهار فصل می‌باشد. فصل

اول- ضرورت شناخت انسان، فصل دوم- منابع تحقیق در مدیریت اسلامی، فصل

سوم- مدیریت چیست؟، فصل چهارم- تعریف و تعبیر مدیریت اسلامی.

بخش دوم: وظایف مدیریت اسلامی در چارچوب اسلام است که شامل پنج

فصل می‌باشد. فصل پنجم- برنامه ریزی، فصل ششم- تصمیم‌گیری، فصل هفتم-

سازماندهی، فصل هشتم- هدایت و رهبری، فصل نهم- نظارت و کنترل.

بخش سوم: اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن.

بخش چهارم: رفتار مدیر در مدیریت اسلامی